

BIANCA SELEJAN-GUȚAN

PROTECȚIA EUROPEANĂ A DREPTURILOR OMULUI

Ediția a 6-a, revăzută și adăugită

Editura
Hamangiu
2023

CUPRINS

PARTEA I. ASPECTE INTRODUCATIVE PRIVIND PROTECȚIA JURIDICĂ A DREPTURILOR OMULUI LA NIVEL UNIVERSAL	1
Capitolul I. Introducere. Dreptul internațional al drepturilor omului	3
§ 1. Primele preocupări pentru protecția drepturilor omului	3
§ 2. Perioada postbelică	4
Capitolul II. Sistemul de protecție a drepturilor omului în cadrul Organizației Națiunilor Unite	7
§ 1. Carta Organizației Națiunilor Unite	7
§ 2. Declarația Universală a Drepturilor Omului	9
§ 3. Pactele internaționale privind drepturile omului	10
3.1. Pactul Internațional privind drepturile civile și politice (PIDCP)	11
3.2. Pactul Internațional privind drepturile economice, sociale și culturale (PIDESC)	14
§ 4. Alte convenții ONU privind drepturile omului	17
4.1. Convenția pentru eliminarea oricărei forme de discriminare rasială	18
4.2. Convenția asupra eliminării oricărei forme de discriminare față de femei	19
4.3. Convenția împotriva torturii și altor pedepse sau tratamente crude, inumane sau degradante	20
4.4. Convenția cu privire la drepturile copilului	20
4.5. Convenția pentru protecția muncitorilor migranți și a membrilor de familie ai acestora	22
4.6. Convenția privind drepturile persoanelor cu dizabilități	23
4.7. Convenția privind protecția tuturor persoanelor împotriva disparițiilor forțate	24
§ 5. Proceduri extraconvenționale de protecție a drepturilor omului la nivelul ONU	25
5.1. De la Comisia Drepturilor Omului la Consiliul Drepturilor Omului	25
5.2. Înalțul Comisar ONU pentru Drepturile Omului	28

**PARTEA A II-A. SISTEMUL EUROPEAN DE PROTECȚIE A DREPTURILOR
OMULUI – INSTITUȚII, PRINCIPII, MECANISMUL DE PROTECȚIE _____ 29**

Capitolul I. Consiliul Europei _____ 31

- § 1. Scurt istoric _____ 31
- § 2. Organele Consiliului Europei _____ 33
 - 2.1. Comitetul Miniștrilor _____ 33
 - 2.2. Adunarea Parlamentară _____ 33
 - 2.3. Secretarul General _____ 34
 - 2.4. Congresul Autorităților Locale și Regionale din Europa _____ 35
 - 2.5. Comisarul pentru drepturile omului _____ 35
 - 2.6. Comisia Europeană împotriva Rasismului și Intoleranței
(ECRI) _____ 36
 - 2.7. Alte organisme specializate _____ 37
- § 3. Elaborarea și semnarea Convenției Europene a Drepturilor
Omului _____ 37

**Capitolul II. Catalogul drepturilor garantate de Convenția europeană
a drepturilor omului și de protocoalele sale _____ 38**

**Capitolul III. Principiile sistemului Convenției europene a drepturilor
omului _____ 40**

- § 1. Principiile rezultate din textul Convenției (principii
convenționale) _____ 40
 - 1.1. Principiul solidarității _____ 40
 - 1.2. Principiul suveranității _____ 41
 - 1.2.1. Protecția suveranității statelor prin nuanțarea întinderii
obligațiilor acestora _____ 42
 - 1.2.2. Protecția suveranității prin asigurarea respectării
intereselor statelor _____ 43
 - 1.2.3. Modalități procedurale de ocrotire a intereselor statelor _____ 44
- § 2. Principiile jurisprudențiale _____ 44
 - 2.1. Principiul efectivității dispozițiilor Convenției _____ 45
 - 2.1.1. Obligațiile pozitive ale statelor _____ 45
 - 2.1.2. Efectul util al dispozițiilor Convenției _____ 47
 - 2.2. Principiul subsidiarității mecanismului Convenției _____ 48
 - 2.2.1. Autonomia autorităților naționale _____ 49
 - 2.2.2. Doctrina marjei de apreciere _____ 50
 - A. Apariția și evoluția doctrinei marjei de apreciere _____ 50

B. Exemple de aplicare a doctrinei marjei de apreciere în jurisprudența de la Strasbourg _____	55
C. Doctrina marjei de apreciere – inclusă în Preambulul Convenției _____	58

Capitolul IV. Mecanismul de protecție a drepturilor garantate prin Convenția europeană a drepturilor omului _____	59
§ 1. Reforma mecanismului de control prin Protocolul nr. 11 _____	59
§ 2. Reforma mecanismului de control prin Protocolul nr. 14 – aspecte generale _____	60
§ 3. Protocelele 15 și 16 la Convenție – o nouă reformă _____	63
§ 4. Curtea Europeană a Drepturilor Omului _____	66
4.1. Competența Curții Europene a Drepturilor Omului _____	66
4.2. Judecătorii Curții Europene a Drepturilor Omului _____	68
4.3. Organizarea Curții Europene a Drepturilor Omului _____	69
4.3.1. Adunarea Plenară _____	69
4.3.2. Judecătorul unic _____	70
4.3.3. Comitetele _____	71
4.3.4. Camerele _____	71
4.3.5. Marea Cameră _____	72
4.3.6. Judecătorii ad hoc _____	72
4.4. Cauze de recuzare sau de abținere a judecătorilor _____	72
§ 5. Procedura judecării unei cereri de către Curtea Europeană a Drepturilor Omului _____	73
5.1. Cererile interstatale _____	73
5.1.1. Considerații generale _____	73
5.1.2. Condițiile de admisibilitate ale cererilor interstatale _____	74
5.2. Cererile individuale _____	75
5.2.1. Sesizarea Curții Europene a Drepturilor Omului cu o cerere individuală _____	75
5.2.2. Condițiile de admisibilitate a unei cereri individuale introduse la Curtea Europeană a Drepturilor Omului _____	82
A. Epuizarea prealabilă a tuturor căilor de recurs interne _____	83
B. Introducerea cererii într-un termen de 4 luni de la data deciziei interne definitive _____	85
C. Cererea să nu fie anonimă _____	86
D. Cererea să nu fie esențial aceeași cu o cerere anterior examinată de Curte _____	87

E. Cererea să nu mai fi fost supusă examinării unei alte instanțe internaționale, dacă nu conține fapte noi _____	87
F. Cererea să nu fie incompatibilă cu prevederile Convenției, manifest nefondată sau abuzivă _____	88
G. Condiția prejudiciului important _____	89
5.2.3. Examenul prealabil al cererii _____	90
5.2.4. Judecarea cererii individuale _____	91
5.2.5 Soluțiile pronunțate de Cameră sau de Marea Cameră _____	95
5.2.6. Retrimiteră în fața Marii Camere _____	95
5.3. Practica hotărârilor-pilot _____	96
§ 6. Noua strategie a Curții privind prioritatea de soluționare și „doctrina cazurilor de impact” _____	98
§ 7. Actele Curții Europene a Drepturilor Omului _____	100
7.1. Categoriile de acte _____	100
7.2. Motivarea deciziilor și a hotărârilor _____	101
7.3. Caracterul definitiv al deciziilor și al hotărârilor _____	101
7.4. Interpretarea, revizuirea și rectificarea deciziilor și hotărârilor. Cererea pentru interpretarea unei hotărâri _____	102
7.4.1. Cererea de revizuire a unei hotărâri _____	102
7.4.2. Cererea în rectificarea erorilor _____	102
7.5. Executarea hotărârilor Curții Europene a Drepturilor Omului _____	103

PARTEA A III-A. DREPTURILE GARANTATE DE CONVENȚIA EUROPEANĂ A DREPTURILOR OMULUI _____ 113

Capitolul I. Precizări preliminare privind obligațiile statelor asumate conform articolului 1 din convenție _____ 115

§ 1. Jurisdicția <i>ratione loci</i> _____	115
§ 2. Convenția europeană a drepturilor omului și obligațiile rezultate din alte tratate internaționale _____	120
§ 3. Jurisdicția statelor părți la Convenție în spațiul extra-european _____	122

Capitolul II. Dreptul la viață _____ 125

§ 1. Obligațiile statelor privind respectarea dreptului la viață _____	125
§ 2. Începutul și sfârșitul dreptului la viață _____	132
2.1. Începutul dreptului la viață _____	133
2.2. Sfârșitul dreptului la viață _____	135
§ 3. Restrângerile permise pentru dreptul la viață _____	137
3.1. Pedepsa cu moartea _____	137
3.2. Restrângerile dreptului la viață prevăzute de art. 2 § 2 _____	138

3.3. Restrângerile dreptului la viață conform art. 15 § 2	141
<i>Jurisprudență la art. 2</i>	141
Capitolul III. Dreptul de a nu fi supus torturii și altor tratamente sau pedepse inumane sau degradante	143
§ 1. Considerații generale	143
§ 2. Obligațiile statelor privind protecția împotriva torturii și a tratamentelor inumane ori degradante	143
§ 3. Tortura	145
§ 4. Tratamente și pedepse inumane	148
4.1. Violențele săvârșite de forțele de poliție	148
4.2. Tratamentul deținuților și bolnavilor. Condițiile de detenție	149
4.3. Tratamentul aplicat străinilor	153
4.4. Pedepsa cu moartea – tratament inuman?	155
4.5. Violența domestică – tratament inuman?	155
4.6. Distrugerea locuințelor și disparițiile de persoane	159
4.7. Alte tratamente inumane	160
§ 5. Tratamente și pedepse degradante	161
5.1. Discriminările	161
5.2. Pedepsele corporale	162
5.3. Alte tratamente degradante	162
§ 6. Convenția europeană pentru prevenirea torturii	163
<i>Jurisprudență la art. 3</i>	164
Capitolul IV. Dreptul de nu fi supus sclaviei, servituții și muncii forțate sau obligatorii	166
§ 1. Noțiunile de bază	166
§ 2. Traficul de persoane	168
<i>Jurisprudență la art. 4</i>	169
Capitolul V. Dreptul la libertatea și siguranța persoanei	170
§ 1. Cazurile permise de privare de libertate	170
1.1. Considerații generale. Aplicabilitatea articolului 5. Obligații pozitive	170
1.2. Legalitatea privării de libertate	172
1.3. Cazurile permise de privare de libertate	173
1.3.1. Detenția după judecată și condamnare	173
1.3.2. Arestarea sau detenția decurgând dintr-o ordonanță cu caracter judiciar sau dintr-o obligație legală	173
1.3.3. Detenția (arestarea) preventivă	174

1.3.4. Detenția minorilor _____	175
1.3.5. Detenția unor bolnavi și persoane defavorizate _____	175
1.3.6. Detenția străinilor _____	178
§ 2. Garanțiile procedurale ale persoanelor private de libertate _____	178
2.1. Dreptul de a fi informat _____	179
2.2. Dreptul de a fi adus de îndată în fața unui judecător, de a fi trimis în judecată într-un termen rezonabil sau eliberat _____	180
2.2.1. Dreptul de a fi adus în fața unui judecător sau a altui magistrat autorizat a exercita puterea judiciară _____	180
2.2.2. Dreptul de a fi judecat [în stare de detenție] într-un termen rezonabil sau eliberat _____	181
2.3. Dreptul la recurs împotriva legalității măsurii de privare de libertate _____	183
2.4. Dreptul la despăgubiri pentru detenția ilegală _____	185
<i>Jurisprudență la art. 5</i> _____	186
Capitolul VI. Dreptul la un proces echitabil _____	187
§ 1. Aplicabilitatea art. 6 _____	187
1.1. Plângerile privind drepturile și obligațiile cu caracter civil _____	188
1.1.1. Noțiunea de „plângere” _____	188
1.1.2. Caracterul „civil” al drepturilor și obligațiilor _____	188
1.2. Noțiunea de „acuzatie” în materie penală _____	197
1.2.1. Noțiunea de „acuzatie” _____	197
1.2.2. Materia penală _____	197
§ 2. Garanțiile generale ale dreptului la un proces echitabil (art. 6 § 1) _____	198
2.1. Dreptul de a fi judecat de un tribunal independent și imparțial prevăzut de lege _____	198
2.1.2. Noțiunea de tribunal. Un tribunal prevăzut de lege _____	199
2.1.3. Un tribunal independent _____	200
2.1.4. Un tribunal imparțial _____	200
2.2. Dreptul la soluționarea cauzei într-un termen rezonabil _____	202
2.3. Publicitatea procedurii _____	205
§ 3. Garanțiile speciale ale dreptului la un proces echitabil în procesele penale (art. 6 § 2 și 3) _____	206
3.1. Prezumția de nevinovăție _____	206
3.2. Dreptul la apărare _____	208
3.2.1. Dreptul de a fi informat asupra naturii și cauzei acuzației – art. 6 § 3 lit. a) _____	208

3.2.2. Dreptul de a dispune de timpul și de facilitățile necesare apărării – art. 6 § 3 lit. b) _____	209
3.2.3. Dreptul de a se apăra în mod eficient – art. 6 § 3 lit. c) _____	209
3.2.4. Dreptul la martori – art. 6 § 3 lit. d) _____	211
3.2.5. Dreptul la interpret – art. 6 § 3 lit. e) _____	212
§ 4. Dreptul la o audiere echitabilă (<i>fair hearing</i>). Garanțiile implicite ale dreptului la un proces echitabil _____	213
4.1. Elemente ale echității procedurii _____	213
4.2. Dreptul de acces la un tribunal _____	214
4.3. Obligația de motivare a hotărârilor _____	217
4.4. Principiul egalității armelor _____	217
4.5. Dreptul de a nu se autoacuză („dreptul la tăcere”) _____	219
4.6. Dreptul la executarea hotărârilor judecătorești _____	220
<i>Jurisprudență la art. 6</i> _____	223
Capitolul VII. Principiul legalității incriminării _____	224
§ 1. Legalitatea incriminării _____	224
§ 2. Principiul neretroactivității legii penale mai severe _____	225
§ 3. Retroactivitatea legii penale mai favorabile _____	227
<i>Jurisprudență la art. 7</i> _____	230
Capitolul VIII. Dreptul la respectarea vieții private și familiale.	
Dreptul la căsătorie _____	231
§ 1. Noțiunea de „viață privată”. Obligațiile statelor privind protecția vieții private _____	231
§ 2. Dreptul la respectarea vieții private _____	232
2.1. Dreptul la secretul vieții private _____	233
2.2. Dreptul la integritate fizică și morală _____	235
2.2.1. Victimele violenței domestice și ale hărțuirii _____	236
2.2.2. Tratamentele medicale obligatorii _____	238
2.2.3. Alte aspecte legate de tratamentele medicale _____	239
2.3. Identitatea personală, identitatea de gen și libertatea vieții sexuale _____	240
2.4. Dreptul la imagine _____	243
2.5. Dreptul la un mediu sănătos _____	245
2.6. Identitatea etnică. Dreptul la cetățenie _____	253
2.7. Viața profesională ca element al vieții private _____	254
2.8. Dreptul la respectarea vieții private și al modului de viață tradițional al minorităților _____	255

§ 3. Dreptul la respectarea vieții familiale _____	255
3.1. Dreptul la căsătorie și dreptul de a întemeia o familie _____	256
3.2. Drepturile copiilor rezultați din sarcini-surogat și ale părinților acestora _____	260
3.3. Egalitatea în drepturi și obligații a soților _____	262
3.4. Drepturile copilului. Relațiile dintre părinți și copii _____	262
3.5. Menținerea vieții familiale _____	265
§ 4. Protecția domiciliului și a corespondenței – parte a protecției vieții private _____	268
4.1. Protecția domiciliului _____	268
4.2. Protecția corespondenței _____	270
§ 5. Restrângerile aduse dreptului la respectarea vieții private și de familie: art. 8 § 2 _____	273
5.1. Ingerința să fie prevăzută de lege _____	273
5.2. Ingerința să aibă un scop legitim _____	274
5.3. Ingerința să fie necesară într-o societate democratică _____	274
<i>Jurisprudență la art. 8</i> _____	275
Capitolul IX. Libertatea gândirii, conștiinței și religiei _____	278
§ 1. Protecția convingerilor și credințelor _____	279
1.1. Noțiuni de bază _____	279
1.2. Principiile aplicabile protecției convingerilor și credințelor _____	280
1.2.1. Libertatea de a alege și de a-și manifesta convingerile și credințele. Neutralitate și laicitate _____	280
1.2.2. Egalitate și nediscriminare _____	287
§ 2. Relația libertății de conștiință și religie cu dreptul la educație: convingerile părinților și educația _____	287
§ 3. Obiecția de conștiință _____	289
§ 4. Restrângerile aduse libertății conștiinței și religiei _____	290
A. Restrângerea să fie prevăzută de lege _____	290
B. Restrângerea să aibă un scop legitim _____	291
C. Restrângerea să fie necesară într-o societate democratică _____	292
<i>Jurisprudență la art. 9</i> _____	292
Capitolul X. Libertatea de exprimare _____	294
§ 1. Sfera protecției libertății de exprimare. Libertatea de opinie și libertatea de informare _____	295
1.1. Libertatea de opinie _____	295
1.2. Libertatea de informare _____	296
1.3. Regimul autorizațiilor și comunicarea transfrontieră _____	298

§ 2. Restrângerile aduse libertății de exprimare _____	299
2.1. Restrângerea să fie prevăzută de lege _____	301
2.2. Restrângerea să aibă un scop legitim _____	301
2.3. Restrângerea să fie necesară într-o societate democratică _____	304
§ 3. Cazuri speciale de protecție și limitare a libertății de exprimare _____	307
3.1. Libertatea presei _____	307
3.2. Libertatea de exprimare politică _____	312
3.3. Libertatea de exprimare și justiția _____	316
3.4. Noile tehnologii, accesul la informație și limitarea libertății de exprimare _____	319
3.4.1. Noile tehnologii și accesul la informație _____	319
3.4.2. Noile tehnologii și limitarea libertății de exprimare _____	320
a) Limitări compatibile cu art. 10 _____	320
b) Limitări incompatibile cu art. 10 _____	322
§ 4. Situații neprotejate de art. 10: discursul urii _____	324
<i>Jurisprudență la art. 10</i> _____	325
Capitolul XI. Libertatea de asociere și întrunire pașnică _____	328
§ 1. Cadrul general al libertății de asociere și de întrunire _____	328
1.1. Libertatea de întrunire pașnică _____	328
1.2. Libertatea de asociere _____	329
1.3. Libertatea de a înființa și de a se afilia la sindicate _____	330
§ 2. Restrângerile libertății de întrunire și de asociere _____	332
2.1. Restrângeri ale libertății de întrunire pașnică _____	332
2.2. Restrângeri ale libertății de asociere _____	334
<i>Jurisprudență la art. 11</i> _____	338
Capitolul XII. Dreptul la un recurs efectiv în fața unei instanțe naționale _____	340
§ 1. Considerații generale _____	340
§ 2. Aplicabilitatea art. 13 _____	341
§ 3. Noțiunea de „recurs efectiv” _____	342
§ 4. Noțiunea de „instanță națională” _____	344
<i>Jurisprudență la art. 13</i> _____	344
Capitolul XIII. Dreptul de a nu suferi nicio discriminare _____	345
§ 1. Principiul nondiscriminării _____	345
§ 2. Discriminările indirecte _____	348
§ 3. Discriminările pozitive _____	349

§ 4. Autonomia art. 14 _____	350
<i>Jurisprudență la art. 14</i> _____	351
Capitolul XIV. Dreptul de proprietate _____	352
§ 1. Noțiunea de „proprietate” și de „bunuri” în sensul art. 1 _____	352
§ 2. Ingerința statului în dreptul de a se bucura în mod pașnic de proprietate _____	357
2.1. Ingerința în substanța proprietății și testul echilibrului echitabil – art. 1 § 1 teza I _____	358
2.2. Privarea de proprietate (deposedarea) – art. 1 § 1 teza a II-a _____	359
2.3. Controlul folosinței proprietății – art. 1 § 2 _____	364
<i>Jurisprudență la art. 1 din Protocolul nr. 1</i> _____	365
Capitolul XV. Dreptul la educație _____	367
<i>Jurisprudență la art. 2 din Protocolului nr. 1</i> _____	370
Capitolul XVI. Dreptul la alegeri libere și corecte, organizate la intervale rezonabile _____	371
<i>Jurisprudență la art. 3 din Protocolul nr. 1</i> _____	379
PARTEA A IV-A. PROTECȚIA DREPTURILOR ECONOMICE, SOCIALE ȘI CULTURALE ÎN CADRUL CONSILIULUI EUROPEI _____	381
Capitolul I. Carta Socială Europeană _____	383
PARTEA A V-A. ALTE SISTEME DE PROTECȚIE A DREPTURILOR OMULUI ÎN EUROPA _____	387
Capitolul I. Uniunea Europeană și drepturile omului _____	389
§ 1. Considerații generale _____	389
§ 2. Principii rezultate din dreptul comunitar în materia protecției unor drepturi _____	392
2.1. Principiul liberei circulații _____	392
2.2. Principiul nondiscriminării _____	393
§ 3. Curtea de Justiție și principiul protecției drepturilor omului _____	394
§ 4. Carta Drepturilor Fundamentale a Uniunii Europene – de la Tratatul de la Nisa la Tratatul de la Lisabona _____	396
4.1. Adoptarea și natura juridică inițială a Cartei Drepturilor Fundamentale a Uniunii Europene _____	396

4.2. Conținutul și structura Cartei Drepturilor Fundamentale. Legătura cu sistemul Convenției Europene a Drepturilor Omului _____	400
4.3. Prevederi în materia drepturilor fundamentale în Uniunea Europeană din Tratatul de la Lisabona _____	402
4.4. Agenția Drepturilor Fundamentale a Uniunii Europene _____	405
Capitolul II. Protecția drepturilor omului în cadrul Organizației pentru Securitate și Cooperare în Europa (OSCE) _____	407
Anexa 1 _____	411
§ 1. Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale și protocoalele adiționale _____	411
§ 2. Primul Protocol adițional la Convenție _____	434
§ 3. Protocolul nr. 4 recunoscând anumite drepturi și libertăți, altele decât cele înscrise în Convenție și în Primul Protocol adițional la Convenție _____	436
§ 4. Protocolul nr. 6 privind abolirea pedepsei cu moartea _____	439
§ 5. Protocolul nr. 7 la Convenție _____	442
§ 6. Protocolul nr. 12 la Convenție _____	446
§ 7. Protocolul nr. 13 privind abolirea pedepsei cu moartea în toate circumstanțele _____	449
§ 8. Protocolul nr. 16 _____	452
Anexa 2. Statele Părți la Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale (în ordine alfabetică) _____	456
Anexa 3. Model de formular pentru cererile individuale adresate Curții Europene a Drepturilor Omului _____	457
BIBLIOGRAFIE _____	471
LISTA CAUZELOR CITATE _____	485

BIANCA SELEJAN-GUȚAN

PROTECȚIA EUROPEANĂ A DREPTURILOR OMULUI

Ediția a 6-a, revăzută și adăugită

Editura
Hamangiu
2023

ca autoritățile naționale să fi recunoscut, explicit sau în substanță, încălcarea dreptului de proprietate, nu a constituit o situație de natură a duce la încetarea calității de victimă a reclamantului^[54]. Dimpotrivă, în cauza *Roșca Stănescu și Ardeleanu c. României* (19 februarie 2002), Curtea a arătat că achitarea reclamanților pentru infracțiunea de „ofensă adusă autorității” – instanța națională arătând că dispoziția respectivă din Codul penal nu este aplicabilă în domeniul presei – a dus la pierderea calității de victimă, atât directă, cât și potențială.

Un alt aspect important al problematicii calității de victimă în fața Curții Europene este anularea acestui statut prin renunțare. Într-o cauză de referință din materia dreptului la libertatea și siguranța persoanei, *De Wilde, Ooms și Versyp c. Belgiei* (1971) – „cauza vagabondajului” –, Curtea a statuat că „dreptul la libertatea persoanei are o prea mare importanță într-o societate democratică, în sensul Convenției, pentru ca o persoană să piardă beneficiul protecției acesteia prin simplul fapt că se supune detenției de bunăvoie”. Protecția oferită de Convenția europeană a drepturilor omului are caracter de ordine publică și o persoană nu poate, așadar, renunța la drepturile sale și, implicit, la calitatea sa de victimă, în sensul art. 34 din Convenție^[55].

Cu toate acestea, calitatea de victimă se poate pierde chiar și într-un stadiu avansat al procedurii derulate în fața Curții Europene, ca urmare a unei reparații satisfăcătoare a încălcării dreptului acordate pe plan intern^[56].

C. În ceea ce privește **obiectul sesizării**, subiectele menționate pot sesiza Curtea dacă se consideră vătămate într-unul din drepturile recunoscute de Convenție. Vor fi considerate inadmisibile *ratione materiae* cereri care au ca obiect drepturi ce nu sunt prevăzute de Convenție.

5.2.2. Condițiile de admisibilitate a unei cereri individuale introduse la Curtea Europeană a Drepturilor Omului

Pentru a fi examinate pe fond de către Curte, cererile individuale trebuie să îndeplinească o serie de condiții de admisibilitate prevăzute de art. 35 din Convenție.

^[54] CEDO, *Bourdiv c. Rusiei* (2002).

^[55] A se vedea și D.J. HARRIS, D. GOMIEN, L. ZWAAK, *Convention Européenne des Droits de l'Homme et Charte Sociale Européenne: droit et pratique*, Strasbourg, Editions du Conseil de l'Europe, 1997, p. 53.

^[56] R. ABRAHAM, *Article 25*, în L.E. PETTITI, P.-H. IMBERT, E. DECAUX, *La Convention Européenne des Droits de l'Homme. Commentaire article par article*, ed. a 2-a, Paris, Economica, 1999, p. 588; J.-F. RENUCCI, *Droit européen des Droits de l'Homme*, Paris, LGDJ, 1999, p. 429-432; C. BÎRSAN, *Convenția...*, vol. II, p. 203-210.

A. Epuizarea prealabilă a tuturor căilor de recurs interne

Este o condiție întâlnită în dreptul internațional general și are, la origine, un caracter cutumiar^[57]. Această condiție este destinată a proteja suveranitatea statului împotriva unor proceduri internaționale intempestive. Regula epuizării căilor de recurs interne confirmă **caracterul subsidiar** al sistemului european de protecție a drepturilor individului și „se bazează pe necesitatea acordării statului, în primul rând, a posibilității de a remedia situația litigioasă prin propriile resurse din ordinea juridică internă”^[58]. Desigur, în aprecierea îndeplinirii condiției epuizării căilor de recurs interne trebuie să se țină seama de natura pretensei încălcări a Convenției: astfel, dacă un reclamant invocă încălcarea condițiilor legale de detenție, el trebuie să fi epuizat căile de recurs în această materie^[59]. Obligația reclamantului în sensul art. 35 din Convenție este, așadar, de a parcurge toate gradele de jurisdicție puse la dispoziția sa în dreptul intern, în legătură cu invocarea încălcării dreptului sau drepturilor prevăzute de Convenție.

Dovada epuizării căilor de recurs interne este în sarcina reclamantului. Desigur, în cazul invocării unei excepții de inadmisibilitate în fața Curții, guvernul este cel care trebuie să dovedească neîndeplinirea acestei condiții.

Jurisprudența organelor de la Strasbourg a dat o interpretare mai largă noțiunii de „căi de recurs interne”, refuzând să facă o aplicare automată a acestei reguli. Astfel, obligația epuizării căilor de recurs interne se limitează la folosirea normală a „recursurilor utile”, adică a acelor recursuri accesibile și adecvate. Pornind de la această interpretare, rezultă că regula menționată încetează a mai fi opozabilă atunci când recursurile interne, deși există, sunt „iluzorii”, adică imposibil de exercitat, inadecvate sau ineficiente.

În doctrină, noțiunea de recurs „inadecvat” a fost definită ca „acel recurs ce tinde doar să atenueze efectele unei violări a drepturilor omului, prin acordarea unor despăgubiri, dar fără a înlătura cauza violării”^[60]. Noțiunea de recurs „inutil” vizează situațiile cu privire la care existența unei jurisprudențe bine stabilite implică absența oricărei speranțe într-o soluționare favorabilă reclamantului: „în măsura în care există o *opinio communis* privitoare la absența oricăror șanse de succes, reclamantul nu este obligat să-l epuizeze”^[61].

Cât privește recursurile „ineficiente”, acestea sunt de competența unor autorități ce nu au puterea de a redresa violarea dreptului, deoarece emit doar avize

[57] A se vedea CIJ, *Interhandel*, 1959.

[58] F. SUDRE, *La Convention ...*, op. cit., p. 55.

[59] D.J. HARRIS ș.a., op. cit., p. 609.

[60] J.-P. MARGUÉNAUD, op. cit., p. 6.

[61] CEDO, *De Wilde, Ooms și Versyp c. Belgiei* (1971).

consultative^[62]. Tot în categoria recursurilor inutile intră și acelea care nu sunt de natură a înlătura violarea dreptului, ci doar efectele unei condamnări, spre exemplu o cerere de grațiere.

Dacă reclamantul poate dovedi existența unor astfel de căi de recurs, pe care nu le-a parcurs din aceste motive, condiția epuizării căilor de recurs interne se consideră îndeplinită. Trebuie precizat că simpla bănuială sau îndoială că unele căi de recurs ar fi lipsite de succes în cauza respectivă nu poate acoperi această condiție^[63].

Sub aspectul conținutului, obligația de epuizare a căilor de recurs interne vizează invocarea, în fața instanțelor naționale, a încălcării aceluiași drepturi prevăzute de Convenție, menționate și în cererea adresată Curții Europene, „cel puțin în substanță”^[64], adică nu neapărat cu referire expresă la prevederile Convenției^[65]. Invocarea în substanță înseamnă menționarea, în căile de acțiune folosite în fața instanțelor naționale, a dispozițiilor Convenției pe care reclamantul le consideră încălcate sau cel puțin a dispozițiilor echivalente din dreptul intern^[66].

Atunci când sistemul statului în cauză prevede și un recurs concret la Curtea sau Tribunalul Constituțional, și această cale trebuie parcursă. De exemplu, în Spania, o astfel de cale de atac este recursul de *amparo*^[67]. Însă, dacă se poate dovedi că exercitarea căilor de recurs la instanțe superioare, inclusiv Curtea Constituțională, implică costuri exagerate pentru reclamant și nu este prevăzută posibilitatea asistenței judiciare, un asemenea recurs poate fi considerat inaccesibil și ineficient^[68]. De asemenea, nu este obligatorie parcurgerea căilor extraordinare de atac din sistemul de drept intern^[69]. Nu întotdeauna însă delimitarea dintre căile de atac ordinare și cele extraordinare este suficient de clară. În încercarea unei clarificări, fosta Comisie a arătat că sunt căi extraordinare de atac cele a căror introducere depinde de puterea discreționară a unei autorități statale, și nu de voința părții interesate^[70]. Totuși, acesta nu

[62] J.P. MARGUÉNAUD, *op. cit.*, p. 7.

[63] Com. EDO, cauza *Donnelly c. RU* (1975).

[64] CEDO, *Castells c. Spaniei* (1992).

[65] A se vedea și J.-L. SAURON, *op. cit.*, p. 264.

[66] CEDO, *Guzzardi c. Italiei* (1980).

[67] A se vedea, pentru amănunte, B. SELEJAN-GUȚAN, *Unele considerații asupra controlului constituționalității legilor în Spania și Portugalia*, în AULB, Seria Jurisprudentia nr. 1-2/2002, p. 134-141.

[68] D.J. HARRIS ș.a., *op. cit.*, p. 610.

[69] CEDO, *X. c. Irlandei* (1981).

[70] C. BÎRSAN, *Convenția...*, vol. II, p. 259.

rămâne un criteriu determinant, Curtea analizând, de la caz la caz, natura căilor de atac aflate la îndemâna reclamantului.

Sesizările sau plângerile adresate ombudsmanului (mediator, apărător al poporului, avocat al poporului etc.) nu sunt considerate ca „recursuri efective” în sensul art. 35, deoarece, deși această autoritate este în genere independentă față de executiv, ea nu poate adopta decizii cu forță obligatorie și executorie. Așadar, recursul la această autoritate nu răspunde cerințelor unui „recurs adecvat și eficace”, în sensul art. 35 § 1 din Convenție.

În orice caz, pentru a subzista obligația epuizării căilor de recurs interne, existența căilor de recurs trebuie să fie suficient de sigură nu numai în teorie, ci și în practică. Astfel, în sistemele de drept de tip anglo-saxon, dacă se poate dovedi existența unei practici stabilite a instanțelor într-o anumită direcție defavorabilă reclamantului, cerința epuizării poate fi acoperită^[71]. De asemenea, dovedirea existenței unei așa-numite **practici administrative de încălcare a Convenției** poate duce la scutirea de cerința epuizării recursurilor interne^[72]. Practica administrativă a fost definită ca acea situație întâlnită în practica statelor, care presupune:

1. repetarea actelor contrare Convenției, adică „o acumulare de încălcări identice sau analoge, care sunt suficient de numeroase și interconectate pentru a duce nu doar la incidente izolate, ci la un model sau sistem”^[73];
2. tolerarea oficială a acestor încălcări.

B. Introducerea cererii într-un termen de 4 luni de la data deciziei interne definitive

Acest termen are ca scop limitarea în timp a posibilității de contestare a unor acte sau măsuri interne. Datorită importanței acestei condiții, statele nu pot renunța la beneficiul ei. Începând cu 1 ianuarie 2014, potrivit art. 47 din Regulamentul Curții, data introducerii cererii este considerată data la care formularul de cerere, respectând toate cerințele art. 35, este trimis la grefa Curții. În cazuri excepționale, când plângerea reclamantului a vizat o pretinsă violare continuă a drepturilor sale, regula celor 6 luni nu a fost aplicabilă^[74]. De la regula trimiterii formularului complet, Curtea poate face excepție, prin reținerea unei alte date, dacă apreciază că acest lucru este justificat [art. 47 § 6 lit. b) din Regulamentul Curții]. Începând cu 1 februarie 2022, termenul de 6 luni prevăzut inițial de

^[71] CEDO, *Johnston c. Irlandei* (1986).

^[72] CEDO, *Akdivar c. Turciei* (1996).

^[73] CEDO, *Irlanda c. RU* (1978).

^[74] A se vedea Opinia Comisiei Europene în cauza *De Becker c. Belgiei* (1962).

Convenție a fost redus la 4 luni, ca urmare a intrării în vigoare a Protocolului nr. 15.

În privința momentului de la care se calculează termenul de 4 luni, trebuie precizat că prin „ultima decizie internă” se înțelege ultima decizie prin care pretențiile reclamantului au fost respinse de către instanțele interne sau „decizia definitivă pronunțată în cadrul normal al epuizării căilor de atac”^[75]. Dacă decizia nu a fost pronunțată în mod public, termenul de 4 luni curge de la data comunicării acesteia reclamantului. În diversele sisteme de drept apar uneori soluții diferite privind modul în care părțile interesate iau cunoștință de hotărârile judecătorești sau ale altor organe jurisdicționale. Astfel, în virtutea faptului că, pentru a sesiza Curtea Europeană, reclamantul trebuie să cunoască în mod necesar motivarea ultimei decizii interne, prin „data comunicării” trebuie să se înțeleagă „data comunicării motivării deciziei” sau a deciziei în întregul său, deoarece „simpla notificare a dispozitivului hotărârii (...) nu i-a permis reclamantului să aprecieze șansele de succes ale unei cereri adresate Comisiei”^[76].

În jurisprudența fostei Comisii și a Curții au existat și unele situații speciale care au impus aplicări diferite ale regulii termenului de 6 luni. Astfel, de exemplu, în cazul în care reclamantul nu dispunea de nicio cale de atac adecvată și efectivă în dreptul intern pentru a-și apăra dreptul pretins încălcat, s-a considerat că termenul curge de la data actului incriminat. Sau, atunci când reclamantul s-a aflat în imposibilitatea de a lua cunoștință de decizia internă definitivă, termenul a început să curgă doar de la data la care persoana interesată a luat cunoștință efectivă și suficientă despre decizia internă definitivă^[77].

În ceea ce privește natura juridică a termenului de 4 luni, acesta a fost caracterizat ca un „termen specific de decădere, nesusceptibil de suspendare sau de întrerupere”^[78].

C. Cererea să nu fie anonimă

Această condiție este îndeplinită, în practică, în cvasitotalitatea cazurilor, deoarece formularele puse la dispoziție de către grefa Curții obligă reclamantul să-și decline identitatea^[79]. Atunci când reclamantul este o asociație sau o altă organizație nonguvernamentală, nu este necesară dezvăluirea identității tuturor

^[75] C. BÎRSAN, *Convenția...*, vol. II, p. 321.

^[76] *Ibidem*, p. 324.

^[77] CEDO, *Baghli c. Franței* (1999).

^[78] C. BÎRSAN, *Convenția...*, vol. II, p. 342.

^[79] A se vedea art. 47 din Regulamentul Curții.

membrilor ei, decât atunci când acționează expres în numele acestora^[80]. Această cerință nu presupune cu necesitate publicitatea identității reclamantului. Articolul 47 § 3 din Regulamentul Curții permite reclamantului, care nu dorește ca identitatea sa să fie dezvăluită, să precizeze acest lucru și să motiveze această cerere pentru a deroga de la regula normală a publicității procedurii în fața Curții, inclusiv prin adoptarea unui pseudonim. Autorizarea anonimului reclamantului în cazuri excepționale și bine justificate este de competența președintelui Camerei.

D. Cererea să nu fie esențial aceeași cu o cerere anterior examinată de Curte

Convenția impune deci respingerea ca inadmisibilă a unei cereri individuale care este identică sub aspectul faptelor și al încălcărilor invocate cu o cerere deja examinată și soluționată de Curte. Este vorba de aplicarea principiului autorității lucrului judecat în materia deciziilor și hotărârilor Curții Europene. Cu toate acestea, dacă cererea cuprinde fapte noi, ea ar putea deveni admisibilă^[81]. Curtea a stabilit că încheierea unei înțelegeri amiabile nu presupune imposibilitatea sesizării ulterioare a Curții în aceeași cauză^[82], dacă cererea anterioară nu a făcut obiectul unei decizii^[83]. Această interpretare poate fi criticată sub aspectul efectelor unei reglementări amiabile a unei cauze, care presupune renunțarea reclamantului la pretențiile sale.

E. Cererea să nu mai fi fost supusă examinării unei alte instanțe internaționale, dacă nu conține fapte noi

În temeiul acestei reguli, numită și „litispendență internațională”, vor fi inadmisibile cererile care au fost deja înaintate Comitetului Drepturilor Omului instituit de Pactul Internațional privind Drepturile Civile și Politice sau altor comitete specializate ale ONU. Această condiție este destinată a evita orice cumul de proceduri care ar putea decurge din identitatea de reglementare a unor drepturi din Convenție cu alte instrumente internaționale.

[80] Cauza *Confédération des Syndicats Medicaux Français c. Franței* (1986).

[81] D.J. HARRIS ș.a., *op. cit.*, p. 626.

[82] J.-F. RENUCCI, *op. cit.*, 1999, p. 435.

[83] CEDO, *Surmeli c. RFG* (dec.) (2004).

F. Cererea să nu fie incompatibilă cu prevederile Convenției, manifest nefondată sau abuzivă

O cerere poate fi considerată **incompatibilă cu prevederile Convenției** atunci când obiectul ei nu intră sub incidența dispozițiilor acesteia (*ratione personae*, *ratione loci*, *ratione materiae* sau *ratione temporis*).

Incompatibilitatea *ratione personae* poate apărea atunci când Curtea este sesizată fie de o persoană care nu s-a aflat sub jurisdicția unui stat contractant^[84], fie de o autoritate publică sau colectivitate teritorială (care nu intră în sfera subiectelor cu drept de sesizare a Curții Europene), fie cererea este formulată împotriva unui stat care nu este parte la Convenție.

Incompatibilitatea *ratione loci* poate atinge acele cereri care invocă pretense încălcări ale drepturilor ce nu au avut loc sub jurisdicția teritorială a statului în cauză.

Incompatibilitatea *ratione materiae* vizează acele cereri ce au ca obiect drepturi ce nu sunt prevăzute în Convenție.

Sunt incompatibile *ratione temporis* acele cereri îndreptate împotriva unor fapte produse înainte de intrarea în vigoare a Convenției față de statul pârât.

Cererea **abuzivă** este cea prin care se urmărește un scop contrar celui prevăzut de Convenție (de exemplu, scopuri politice sau scopul de a se sustrage unei condamnări)^[85] sau care dovedește folosirea șicanatorie a dreptului de recurs la Curtea Europeană. Respingerea unei cereri ca abuzivă poate interveni și în cazul unor cereri repetate care nu au niciun fundament sau care conțin afirmații insultătoare sau cereri fanteziste sau provocatoare^[86].

În privința condiției ca plângerea să nu fie **manifest nefondată**, aceasta impune un examen mai amănunțit al acesteia sub aspectul fondului. Astfel, se verifică dacă faptele pretinse în cerere au *prima facie* o aparență de încălcare a Convenției. Trebuie să existe un început de dovadă că un drept prevăzut de Convenție ar putea fi încălcat. Dacă absența unei asemenea violări este evidentă, cererea va fi respinsă ca inadmisibilă. În cauza *Jian c. României* (2004), Curtea a declarat cererea inadmisibilă ca abuzivă, datorită faptului că reclamantul a încercat în mod evident să inducă în eroare Curtea: „reclamantul a comis un abuz manifest și caracteristic cu privire la dreptul său de recurs

^[84] CEDO, *Saddam Hussein c. Albaniei, Bulgariei, Croației ș.a.*, Decizia de inadmisibilitate din 14 martie 2006.

^[85] *Ghid practic cu privire la condițiile de admisibilitate*, 2014, disponibil la http://echr.coe.int/Documents/Admissibility_guide_ROM.pdf, p. 37-40.

^[86] J.-P. MARGUÉNAUD, *op. cit.*, p. 19.

individual”^[87]. În „Ghidul privind admisibilitatea cererilor individuale” se face o clasificare a cererilor manifest nefondate în patru categorii: „capete de cerere tip «instanță de gradul patru de jurisdicție», capete de cerere cu privire la care există o lipsă aparentă sau evidentă de încălcare, capete de cerere nesuținute și, în sfârșit, capete de cerere confuze și fanteziste”^[88]. Dintre acestea, merită menționate, în mod special, cererile care consideră Curtea o „a patra instanță”, dar care sunt respinse ca manifest nefondate, deoarece Curtea nu are competența de a corecta erorile de fapt sau de drept comise de o instanță internă și nu poate interveni direct în sistemele interne. Un alt exemplu este legalitatea situației reclamantului în legătură cu dreptul invocat. În cauza *Balta c. Franței* (2018), cererea a fost declarată manifest nefondată pentru că reclamantul, care invocase dreptul la liberă circulație prevăzut de art. 2 din Protocolul nr. 4, nu a făcut dovada că se afla legal pe teritoriul statului pârât.

G. Condiția prejudiciului important

Condiția de admisibilitate introdusă de Protocolul nr. 14 are ca scop, potrivit Raportului explicativ al Protocolului, adăugarea unui mijloc suplimentar de filtrare a cererilor de către Curtea Europeană, care să îi permită să poată consacra mai mult timp cauzelor ce justifică o examinare pe fond. Astfel, va putea fi declarată inadmisibilă o cerere individuală dacă se consideră că „reclamantul nu a suferit un prejudiciu important, cu excepția cazului când respectarea drepturilor omului garantate de Convenție și de Protocoalele sale cere un examen pe fond al cererii”. Aprecierea privind „importanța” prejudiciului a suscitat deja discuții doctrinare și nu a devenit chiar un „punct nevralgic” în jurisprudența Curții. În orice caz, așa cum s-a apreciat deja, noul criteriu nu va putea fi aplicat în privința drepturilor intangibile^[89]. Remarcăm că acest criteriu și-a făcut deja un „stagi” de aplicare pur jurisprudențială înainte de intrarea în vigoare a Protocolului nr. 14, prin calificarea ca „abuzive” a unor cereri în care exista o vădită disproporție între situația reclamantului și prejudiciul invocat^[90]. Prima decizie de inadmisibilitate fondată pe acest criteriu a fost pronunțată la 1 iunie 2010^[91], Curtea arătând că „prejudiciul financiar invocat de reclamant [90 de euro – *n.n.*] era redus, fără ca acesta să fie într-o situație economică dificilă”, care să-i producă urmări importante în viața personală.

^[87] C. BÎRSAN, *Convenția...*, vol. II, p. 377.

^[88] *Ghid practic privind condițiile de admisibilitate, op. cit.*, p. 88.

^[89] *Ibidem*, p. 394-395.

^[90] CEDO (dec.), cauza *Bock. c. RFG* (2010).

^[91] CEDO (dec.), cauza *Adrian Mihai Ionescu c. României* (2010).